

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİ'NİN 28 NO'LU GENEL YORUMU: ERKEK VE KADINLARIN EŞİT HAKLARA SAHİP OLMASI^{13,14}

Erkek ve Kadınların Eşit Haklara Sahip Olması (Madde 3)

Altmış Sekizinci Oturum, 2000

1. Komite, son yirmi yıl içinde edindiği tecrübe doğrultusunda, Sözleşme'nin 3. maddesine ilişkin genel yorumunu güncelleyerek 4 No'lu Genel Yorum'u (on üçüncü oturum, 1981) değiştirme kararı aldı. Mevcut gözden geçirme, bu maddenin kadınların Sözleşme ile korunan haklardan yararlanması hakkındaki önemli etkisinin dikkate alınmasını hedeflemektedir.

2. 3. maddeye göre, tüm insanlar Sözleşme'deki haklardan eşit ölçüde yararlanmalıdır. Herhangi bir kimse, bir haktan tam anlamıyla ve eşit ölçüde yararlanamazsa, hükmün etkili olması engellenmiş olur. Sonuç olarak, Devletler erkek ve kadınların Sözleşme'deki haklardan eşit ölçüde yararlanmasını sağlamalıdır.

3. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinde belirtilen, Sözleşme'de tanınan haklardan tüm bireylerin yararlanmasının güvence altına alınması gereği, Devletlerin her bir bireyin haklardan yararlanması için gerekli tedbirleri almasını gerektirir. Bu tedbirler, haklardan eşit ölçüde faydalanılması için engellerin ortadan kaldırılmasını, toplumun ve Devlet görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimini, Sözleşme'deki yükümlülüklerle işlerlik kazandırmak için gerekli iç hukuk değişikliklerinin gerçekleştirilmesini içerir. Taraf Devlet, sadece koruma tedbirleri almakla yetinmemeli, aynı zamanda kadınların etkili ve eşit şekilde güçlendirilmesini sağlayacak her alanda pozitif tedbirlere önem vermelidir. Taraf Devletler, toplumda kadının gerçek rolüne ilişkin bilgi vermek ve böylece Komite, yükümlülüklerle işlerlik kazandırmak için, yasal düzenlemelere ek olarak, ne gibi tedbirlerin alındığını veya alınması gerektiğini, ne ölçüde gelişme kaydedildiğini, karşılaşılan güçlükleri ve bu güçlüklerin üstesinden gelinmesi için atılan adımları belirleyebilmelidir.

4. Taraf Devletler, herhangi bir ayrımcılık gözetilmeden, haklardan eşit ölçüde yararlanılmasını güvence altına almakla yükümlüdür. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri Taraf Devletlerin, hem özel sektör hem de kamu sektöründe haklardan eşit olarak ya-

13 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 28 No'lu Genel Yorumu: Erkek ve Kadınların Eşit Haklara Sahip Olması (*United Nations Human Rights Committee General Comment No.28: Equality of Rights between Men and Women*) metninin orijinali için bkz. [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/13b02776122d4838802568b900360e80?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/13b02776122d4838802568b900360e80?Opendocument) (erişim: 28 Eylül 2009).

14 Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Lema Uyar tarafından yapılmıştır.

rarlanılmasını engelleyen, cinsiyete dayalı ayrımcılık da dahil olmak üzere, bütün ayrımcılık eylemlerine son verilmesi için gerekli tedbirleri almalarını öngörmektedir.

5. Dünya genelinde, haklardan kadınların da faydalanmasındaki eşitsizliğin temelleri gelenek, tarih, kültür ve dini eğilimlerde yatmaktadır. Kadınların bazı ülkelerdeki ikincil rolü kendini sıklıkla doğum öncesi cinsiyet seçimi ve dişi fetüsün istemli düşük yöntemiyle ortadan kaldırılmasında göstermektedir. Taraf Devletler, geleneksel, tarihsel, dini veya kültürel eğilimlerin kadınların yasalar önünde eşitliğini ve Sözleşme'deki bütün haklardan eşit ölçüde yararlanmalarını engellemeyi meşru kılacak sebepler arasında gösterilmesini engellemelidir. Taraf Devletler, 3. maddeye uyulmasını engelleyen veya engelleyebilecek, gelenek, tarih, kültürel uygulamalar ve dini eğilimlere ilişkin yeterli bilgi vermeli ve bu faktörleri etkisiz hale getirmek için ne gibi tedbirler aldıklarını veya almayı düşündüklerini belirtmelidir.

6. Sözleşme'nin 3. maddesindeki yükümlülüğün yerine getirilmesi için, Taraf Devletler Sözleşme'de yer alan her haktan eşit ölçüde faydalanılmasını engelleyen faktörleri dikkate almalıdır. Komite'nin Sözleşme haklarının kabulüne ilişkin durumu net olarak kavrayabilmesi için mevcut Genel Yorum Sözleşme'deki haklardan kadınların eşit şekilde faydalanmasını engelleyecek bazı faktörleri ve bu haklarla ilgili ne tür bilgiler verildiğini belirlemektedir.

7. Kadınların haklardan eşit şekilde faydalanması olağanüstü durumlarda da koruma altına alınmalıdır. 4. maddeye uygun şekilde, olağanüstü durumlarda Sözleşme yükümlülüklerini askıya alan veya Sözleşme'den doğan yükümlülüklerden ayrılan tedbirler alan Devletler, alınan tedbirlerin kadınların durumu üzerindeki etkileri hakkında bilgi vermeli ve tedbirlerde ayrımcılık yapılmadığını ortaya koymalıdır.

8. İç çatışma veya uluslararası silahlı çatışma hallerinde, kadınlar toplumun özellikle risk altındaki kesimini oluşturmaktadır. Taraf Devletler, söz konusu hallerde Komite'yi, kadınları tecavüzlerden, kaçırımlardan ve diğer tüm cinsiyete dayalı şiddet hallerinden koruyacak tedbirlere ilişkin olarak haberdar etmelidir.

9. Sözleşme'ye taraf olma sürecinde, Devletler 3. maddeye uygun şekilde, Sözleşme'de yer alan tüm medeni ve siyasi haklardan erkek ve kadınların eşit şekilde yararlanmasını sağlama yükümlülüğünü üstlenirler. Sözleşme'nin 5. maddesine uygun şekilde, Sözleşme'deki hiçbir hüküm, herhangi bir Devlet'e, gruba ya da kişiye, bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin herhangi birinin ortadan kaldırılmasına ya da bu Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına yönelik herhangi bir faaliyete girişme ya da bu yönde bir harekette bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz. Ek olarak, kadınların, yasalara, sözleşmelere, yönetmeliklere veya teamüllere göre tanınmış olan ya da var olan temel insan haklarından yararlanmaları, bu Sözleşme'nin bu gibi hakları tanımadığı ya da daha sınırlı olarak tanıdığı gerekçeyle sınırlandırılmaz ve engellenemez.

10. Sözleşme'nin 6. maddesi ile korunan yaşama hakkına ilişkin olarak, raporlarda doğum ve hamilelik oranları, kadınların –doğum sırasında– ölüm oranları belirtilmelidir. Bebek ölümleri oranlarıyla ilgili cinsiyet farklılıklarını da içeren bilgiler verilmelidir. Taraf Devletler, kadınlara istenmeyen hamilelikleri engellemede yardımcı olacak tedbirlerle ilgili bilgi vermeli ve kadınların hayatlarını tehlike altına sokacak gizli

çocuk aldırma eylemlerine girişmelerine ihtiyaç duyulmamasını sağlamalıdır. Taraf Devletler aynı zamanda kadınları yaşama hakkını ihlal eden dişi bebek katli, dul kadınların yakılması ve çeyiz cinayetlerinden korumalıdır. Komite aynı zamanda, kadınların hayatlarını tehlikeye sokabilecek yoksulluk ve mahrumiyet hallerinin kadınların hayatına etkisi üzerine bilgi edinmek istemektedir.

11. Sözleşme'nin 7. maddesi ve ayrıca çocuklara ilişkin özel koruma tedbirleri içeren 24. maddesine uygunluğun sağlanabilmesi için, Komite, tecavüz de dahil olmak üzere kadınlara yönelik ev içi şiddet ve diğer şiddet türleriyle ilgili ulusal hukuk ve uygulamalar hakkında bilgi edinmelidir. Komite, aynı zamanda, Taraf Devletin tecavüz sonucunda hamile kalan kadının güvenli şekilde hamileliği sona erdirmesine olanak tanıyıp tanımadığını bilmek istemektedir. Taraf Devletler, Komite'yi kadının rızası olmaksızın çocuk düşürmesini ve kısırlaştırılmasını engellemeye yönelik alınan tedbirlerden haberdar etmelidir. Kadınların cinsel sakatlanmasının yaygın olduğu ülkelerde, konunun içeriği ve fiilin engellenmesi için alınan tedbirlerle ilgili bilgi verilmelidir. Taraf Devletlerin tüm bu konulara ilişkin olarak verdiği bilgiler, 7. madde çerçevesindeki hakları ihlal edilen kadınlar için hak arama yolları da dahil olmak üzere, koruma tedbirlerini içermelidir.

12. 8. madde çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun şekilde, Taraf Devletler Komite'yi ülke içi veya ülke dışı kadın ve çocuk ticaretini ve zorla fuhuşu engelleyecek tedbirlerden haberdar etmelidir. Devletler aynı zamanda, yabancı kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere bütün kadın ve çocukları ev içindeki veya diğer türden kişisel hizmetler şeklindeki gizli kölelik türlerinden koruyan tedbirlerle ilgili bilgi vermelidir. Kadınların ve çocukların istihdam edildiği, alındığı ve gönderildiği Taraf Devletler, kadınların ve çocukların haklarının ihlal edilmesini engellemek üzere alınmış olan ulusal veya uluslararası tedbirlere ilişkin bilgi vermelidir.

13. Taraf Devletler, kadınların toplum içinde giydikleri kıyafetlerle ilgili özel düzenlemeler bulunduğu takdirde, Komite'yi bu konuda bilgilendirmelidir. Komite, bu konudaki düzenlemelerin, Sözleşme ile güvence altına alınan birtakım hakları ihlal sonucunu doğurabileceğini belirtmektedir, örneğin; ayrımcılık yasağı ile ilgili 26. madde, düzenlemeye uyulması için bedensel ceza öngörülmüşse 7. madde, düzenlemeye uyulmaması tutuklama ile cezalandırılmışsa 9. madde, eğer seyahat özgürlüğü böyle bir sınırlandırmaya tabi ise 12. madde, herkesin özel hayatını keyfi ya da yasadışı müdahalelere karşı koruyan 17. madde, kadınlar dinlerine veya kendi kendilerini ifade özgürlüklerine aykırı şekilde giyinmeye zorlanıyorsa 18. ve 19. maddeler ve son olarak kıyafetle ilgili düzenlemeler kadının mensup olduğunu iddia ettiği kültürün gereklilikleriyle çatışıyorsa 27. madde.

14. Taraf Devletler, kadınları keyfi ve eşitsiz şekilde özgürlüklerinden mahrum eden ev hapsi gibi tüm kural ve uygulamalarla (bkz. 8 No'lu Genel Yorum, 1. paragraf) ilgili olarak 9. maddeye uygun şekilde Komite'ye bilgi vermelidir.

15. Taraf Devletler, Sözleşme'nin 7. ve 10. maddelerine uygun şekilde, özgürlüklerinden yoksun bırakılan erkek ve kadınların haklarının eşit şartlarda korunmasının güvence altına alınmasına yönelik bilgi vermelidir. Özellikle, erkek ve kadınların ayrı hapishanelerde ve kadın mahkûmların sadece kadın infaz koruma memurlarının gö-

zetiminde tutulup tutulmadığı belirtilmelidir. Taraf Devletler aynı zamanda, genç kadınların yetişkinlerden ayrı yerde tutulması ve özgürlüklerinden mahrum bırakılan erkek ve kadın mahkûmlara, rehabilitasyon ve eğitim programları, eş ve aile ziyaretleri konusunda ne gibi imkânların sunulduğu konusunda raporlarında bilgi vermelidir. Özgürlüklerinden yoksun kalan hamile kadınlar her zaman insani ve insan onuruna yakışır bir muamele altında tutulmalıdır. Özellikle, doğum ve yeni doğan çocukların bakımı aşamasında yeterli bakımın sağlanması, kadının ve çocuğun sağlığına dikkat edilmesi hususunda tıbbi gerekliliklerin yerine getirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

16. 12. maddeye göre, Taraf Devletler kadınların seyahat özgürlüğünü engelleyen her tür kural ve uygulama ile ilgili olarak, örneğin eş üzerinde evlilikten doğan bir baskının kurulması veya yetişkin kız evlatları üzerinde aile baskısı; kadınların seyahat özgürlüğünü engelleyen, pasaport veya benzeri bir seyahat belgesi çıkarılabilmesi için kadının üçüncü bir kişinin iznine ihtiyaç duyması gibi, hukuki veya fiili (*de facto*) gereklilikler üzerine bilgi vermelidir. Taraf Devletler aynı zamanda raporlarında, belirtilen kuralları ve uygulamaları ortadan kaldırmak ve kadınları bu uygulamalar karşısında korumak için alınan tedbirler ve mevcut hak arama yollarına (bkz. 27 No'lu Genel Yorum, 6. ve 18. paragraflar) yer vermelidir.

17. Taraf Devletler, yabancı kadınların, sınır dışı edilme ve bu konudaki kararların yeniden gözden geçirilmesi konusunda eşit muameleye tabi tutulmaları ve savunmalarının alınması için gerekli olanakları 13. maddede tanımlandığı şekilde tanımalıdır. Bu bağlamda, kadınlar savunmalarını yukarıdaki 10. ve 11. paragraflarda belirtildiği üzere Sözleşme'nin cinsiyete özgü ayrımcılık ihlallerine, dayandırabilmelidir.

18. Taraf Devletler, 14. maddede belirtilen adalete erişim ve adil yargılanma hakkından kadınların da erkeklerle eşit oranda yararlanıp yararlanmadığıyla ilgili bilgi vermelidir. Özellikle, Komite kadınların doğrudan ve bağımsız olarak mahkemelere başvurmalarını engelleyen hukuk kuralları olup olmadığı hakkında bilgilendirilmelidir (bkz. Başvuru No. 202/1986, *Ato del Avellanal – Peru*, 28 Ekim 1988 tarihli karar). Kadınların, erkeklerle eşit şartlarda tanık olabilmesi ve özellikle ailevi konularda kadının adli yardım olanaklarından eşit şekilde faydalanması sağlanmalıdır. Taraf Devletler, 14. maddenin 2. fıkrası çerçevesinde bazı kategorideki kadınların masumiyet karinesinden faydalanmadığı hallerde, bu duruma son verecek tedbirler konusunda da rapor vermelidir.

19. 16. maddede belirtilen herkesin kanun önünde kişi olarak tanınma hakkına sahip olması özellikle cinsiyet ve evlilikteki statüler nedeniyle bu haktan mahrum kalabilecek kadınlar açısından büyük öneme sahiptir. Bu hak, kadının mülk edinme hakkının, sözleşme yapma sürecinde yer alabilmesinin ve diğer bütün medeni haklardan faydalanabilmesinin evlilik statüsü veya herhangi bir ayrımcı uygulama ile sınırlandırılmaması gereğini içermektedir. Hak aynı zamanda, kadınların alınıp verilecek bir mal gibi muamele görmesini, ölen eşin mallarıyla birlikte eşin ailesine verilmesi gibi muamelelerin engellenmesini de içermektedir. Devletler, kadınların tam anlamıyla tüzel kişiler olarak muamele görmesini engelleyen hukuk kuralları ve düzenlemelere, bu kural ve düzenlemelerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak tedbirlere de değinmelidir.

20. Taraf Devletler, kadının özel hayatının gizliliği ve 17. madde ile korunan diğer haklarına erkeklerle eşitlik açısından etki eden bütün hukuk kuralları ve uygulamalardan Komite'yi haberdar etmelidir. Özel hayatın gizliliğine etki eden hallerden biri kadının sahip olacağı haklar ve koruma tedbirlerinin kapsamının saptanmasında, tecavüze karşı koruma hallerinde dahi, kadının cinsel hayatının göz önünde tutulmasıdır. Devletlerin kadının özel hayatına saygı göstermede başarı gösteremediği diğer bir alan da, kadınların doğurganlık işlevlerine ilişkindir; örneğin, kısırlaştırma hallerinde erkeğin de rızasının gerekmesi, kısırlaştırma için sahip olunan çocuk sayısı veya çocukların yaşlarının önemli olması gibi birtakım genel koşulların söz konusu olması veya Devlet'in, doktorların veya diğer sağlık personelinin istemli çocuk düşürme vakalarına ilişkin tutanak tutmalarını talep etmesi kadının özel hayatının ihlal edilmesi kapsamındadır. Bu gibi örneklerde, Sözleşme'nin 6 ve 7. maddelerindeki hakların ihlali de söz konusu olabilecektir. Kadının özel hayatı, istihdam öncesi hamilelik testi uygulayan işveren gibi, üçüncü kişilerce de ihlal edilmemelidir. Taraf Devletler, kadının 17. madde çerçevesindeki haklardan eşit ölçüde yararlanmasını engelleyecek hukuk kuralları, kamu otoritesi veya özel tüzel kişilerin eylemlerinden ve kadınları bu eylemlere karşı koruyacak tedbirlerden raporlarında bahsetmelidir.

21. Taraf Devletler, düşünce, din ve vicdan özgürlüğünün, din ve inanç değiştirme özgürlüğü de dahil olmak üzere hem erkek hem de kadınlar için eşit ölçüde, ayrımcılık gözetilmeden hukuken koruma altına alınmasını sağlamalıdır. 18. madde ile koruma altına alınan haklar, Sözleşme'de izin verilenler dışında sınırlandırmaya tabi tutulmamalı ve bu hakların kullanılması baba, eş, erkek kardeş ve diğer üçüncü kişilerin iznine tabi olmamalıdır. Kadınlara karşı ayrımcılığı meşru kılmak için 18. maddeye dayanılmamalıdır. Taraf Devletler, raporlarında düşünce, din ve vicdan özgürlüğüyle ilgili olarak kadınların bu konudaki konumlarına ilişkin bilgi vermeli, kadınların bu özgürlüklerden faydalanmada ayrımcılığa karşı korunması ve ihlallerin engellenmesi, ortadan kaldırılması için atılan adımlara değinmelidir.

22. 19. madde ile ilgili olarak; Taraf Devletler, kadınların bu hükümle koruma altına alınan haklardan erkeklerle eşit ölçüde faydalanmasını engelleyecek hukuk kuralları veya diğer etmenlerden Komite'yi haberdar etmelidir. Kadınları ve kız çocuklarını şiddet ve insanlık dışı muamele nesnesi olarak gösteren müstehcen ve pornografik materyalin basımı ve dağıtımını kadınların ve kız çocuklarının bu tarz muamelelerin mağduru olma olasılığını güçlendireceği için, Taraf Devletler bu materyalin basımını ve dağıtımını kısıtlayacak hukuki tedbirlerle ilgili bilgi vermelidir.

23. Devletler, evlilik konusunda da 19 No'lu Genel Yorum (1990) ile daha da geliştirilmiş olan 23. maddeye uygun şekilde, erkek ve kadınlara eşit davranmalıdır. Erkek ve kadınlar evlilik bağına tam ve özgür rızalarıyla kurmalıdır. Devletler bu hakkın eşit olarak kullanılmasını güvence altına almalıdır. Kadınların özgür iradeleri doğrultusunda evlenme kararı almalarını engelleyecek birçok faktör olabilir. Bu faktörlerden birisi asgari evlenme yaşıdır. Devlet asgari evlenme yaşını belirlemede erkek ve kadınlara eşit kriterler uygulamalıdır. Bu kriterler, kadının hiçbir etki altında kalmadan evlenme kararı almasını güvence altına almalıdır. Diğer bir etken ise, bazı devletlerin pozitif hukuku veya örf ve adet hukukunda yer alan, kadının kendisi yerine evliliğe onay

veren ve bu nedenle kadının özgür iradesi önünde engel teşkil eden, genellikle erkek olan vasi kavramıdır.

24. Kadınların tam ve özgür rızalarıyla evlenme özgürlükleri önündeki diğer bir engel, tecavüz mağduru kadını dışlayan toplumlarda, kadını evlenmeye rıza göstermeye zorlayan toplumsal eğilimlerin varlığıdır. Kadının tam ve özgür rızasıyla evlenme özgürlüğü, tecavüz eden kişinin mağdurla evlenmesi sonucunda ceza sorumluluğunun ortadan kalkması ya da azalmasına imkân tanınan hallerde zedelenmiş olacaktır. Taraf Devletler, mağdurla evlenmenin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırıp kaldırmadığını veya azaltıp azaltmadığını; ve mağdurun yaşının küçük olduğu hallerde, özellikle tecavüz mağdurlarının toplumdaki dışlandığı yerlerde tecavüzün mağdurun evlenme yaşını indirip indirmediğini raporlarında belirtmelidir. Devletlerin, yeniden evlenme ile ilgili olarak erkeklerle sınırlandırma getirmeyip kadınlara sınırlandırma getirdikleri hallerde evlenme hakkının diğer bir yönü zedelenmiş olacaktır. Aynı zamanda, bir kimsenin eşini seçme hakkı, kadının farklı bir dine mensup olan veya belirli bir dine mensup olan ya da hiçbir dine mensup olmayan bir erkekle evlenmesini engelleyecek kural ve eylemlerle de sınırlandırılabilir. Devletler, kadınların tam ve özgür rızalarıyla evlenmelerini engelleyen hukuk kuralları ve uygulamalar ve bunları ortadan kaldıracak tedbirlerle ilgili bilgi vermelidir. Dikkat edilmesi gereken diğer bir konu olarak kadın ve erkeklerin evlilikte eşit haklara sahip olması çok eşliliğin de bu hakka aykırılık teşkil edeceğini göstermektedir. Çok eşlilik kadının onuruna zarar verir. Çok eşlilik kadınlara karşı gerçekleştirilen ve kabul edilemez bir ayrımcılıktır. Sonuç olarak, çok eşlilik süregeldiği her yerde ortadan kaldırılmalıdır.

25. Sözleşme'nin 23. maddesinin 4. fıkrası çerçevesindeki sorumlulukların yerine getirilmesinde Taraf Devletler evlilik birliği rejiminin, eşler açısından çocuklara bakım yükümlülüğü, çocukların dini ve ahlâki eğitimi, çocuğun anne ve baba ile aynı uyruktaki olması, mülk sahibi olabilme ve ortak mülkiyet veya sadece eşlerden birinin mülkiyet sahibi olması da dahil olmak üzere mal varlığının yönetimi yönünden eşit hak ve yükümlülükler taşımasına dikkat etmelidir. Taraf Devletler, gerekli olan hallerde evli kadınların mülk edinme ve malların idaresi konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli yasama faaliyetlerini gerçekleştirmelidir. Taraf Devletler, aynı zamanda evlilik sonucunda gerçekleşen uyrukluk kazanma veya uyrukluk kayıplarında veya ikametgâh haklarıyla ilgili olarak ve ayrıca eşlerin kendi soyadlarını kullanması konularında veya aileye yeni bir soyadı seçme hususlarında cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılık yapılmamasını sağlamalıdır. Evlilik süresince eşitlik demek, eşlerin eşit sorumluluk ve otoriteye sahip olması demektir.

26. Taraf Devletler, aynı zamanda, evliliğin sona ermesinde de eşitliği sağlamalıdır. Eşler, boşanma ve evliliğin iptali kararı nedenleri ve aynı zamanda evliliğin sona ermesi neticesinde malların bölüştürülmesi, nafaka ve çocukların bakımı konusunda eşit koşullara sahip olabilmelidir. Çocuk ve özellikle velayeti almayan eş arasındaki ilişki eşit şartlar çerçevesinde belirlenmelidir. Evlilik, eşlerden birinin ölümüyle son bulduğu takdirde kadın erkekle eşit miras hakkına sahip olmalıdır.

27. 23. madde kapsamında ailenin tanınmasına etki kazandırılabilmesi için, evli olmayan çiftler ve çocukları, bekâr ebeveyn ve çocukları gibi farklı aile kavramlarının

kabul edilmesi ve tüm bu farklı konumlarda, kadınlara karşı eşit muamelenin güvence altına alınması gereklidir (bkz. 19 No'lu Genel Yorum, 2. paragraf). Bekâr ebeveyn aileleri genellikle bir ya da birden fazla çocuğun bakımından sorumlu tek bir kadından oluşmaktadır. Taraf Devletler, kadının benzer şartlardaki erkeklerle eşit şekilde, ebeveyn olarak sorumluluklarını yerine getirebilmesi için ne tür destek tedbirlerinin alınacağını belirtmelidir.

28. Taraf Devletlerin çocukları koruma yükümlülüğü (24. madde) kız ve erkek çocuklar açısından eşit şekilde yerine getirilmelidir. Taraf Devletler, kız çocuklarının eğitim, beslenme, sağlık alanlarında erkek çocuklarla aynı şartlara sahip olabilmeleri için gerekli olan tedbirlere yer vermeli ve Komite'yi bu konudaki veri ve sayılarla ilgili bilgilendirmelidir. Taraf Devletler, hem yasama tedbirleri hem de diğer uygun tedbirlerle, kız çocuklarının özgürlüğünü ve yaşamını tehdit eden bütün kültürel veya dini uygulamaları ortadan kaldırmalıdır.

29. Kamu yönetimine katılma hakkı her yerde eşit şartlar çerçevesinde tanınan bir hak değildir. Taraf Devletler, 25. maddede dile getirilen hakların kadın ve erkeklere eşit şartlarda tanınmasını ve kadının kamu yönetimine katılımını ve kamusal alanda görev almasını sağlayacak etkili ve olumlu eylemler de dahil olmak üzere, tüm olumlu tedbirlerin alınmasını sağlamakta yükümlüdür. Taraf Devletlerin herkesin oy kullanma hakkının güvence altına alınması yönünde aldığı etkili tedbirler cinsiyete dayalı ayrımcılık gözetmemelidir. Komite, Taraf Devletlerden yasama organı da dahil olmak üzere seçimle kamu görevine getirilmiş kadınların, bunun yanında yüksek mevkideki kamu görevleri ve yargı organındaki kadınların yüzdesine ilişkin istatistiki bilgi verilmesini talep etmektedir.

30. Kadınlara karşı ayrımcılık, çoğunlukla ırk, renk, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından gözetilen ayrımcılıkla birbirinin içine geçmiştir. Taraf Devletler, kadınları özellikle etkileyen diğer alanlardaki ayrımcılığa da değinmeli ve ayrımcılığın etkilerini ortadan kaldıracak tedbirlere ilişkin bilgiler vermelidir.

31. 26. madde ile koruma altına alınan herkesin yasalar önünde eşitliği ilkesi ve herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunması Devletlerin bütün alanlarda gerek kamu kurumlarının gerekse özel kuruluşların gerçekleştirdiği ayrımcılığa karşı harekete geçmesini gerektirir. Kadınlara karşı gerçekleştirilen, sosyal güvenlik yasalarındaki ayrımcılık (bkz. Başvuru No. 172/84, *Broeks – Hollanda*, 9 Nisan 1987 tarihli karar; *Zwaan de Vries – Hollanda*, 9 Nisan 1987 tarihli karar;¹⁵ 218/1986, *Vos – Hollanda*, 29 Mart 1989 tarihli karar) ve vatandaşlık veya ülkedeki yabancılarla ilgili ayrımcılık (başvuru No. 035/1978, *Aumeeruddy-Cziffra ve Diğerleri – Mauritius*, 9 Nisan 1981 tarihli karar) 26. maddeyi ihlal eder. Cezalandırılmayan “namus cinayetleri” Sözleşme'nin ve özellikle 6, 14 ve 26. maddelerinin ihlalini teşkil etmektedir. Zina veya benzer hallerde kadınlara erkeklerden daha fazla ceza verilmesini öngören yasalar, yasalar önünde eşitlik ilkesini zedelemektedir. Taraf Devlet raporlarını inceleyen Komite, kadınların büyük bir yüzdesinin iş hukuku ile koruma al-

15 *Broeks-Hollanda ve Zwaan de Vries-Hollanda* kararları mevcut şekilde yer almaktadır – ed.n.

tına alınmayan alanlarda çalıştıklarını, geleneksel olarak kadınlara karşı özellikle ücretlendirme, eşdeğer işe eşit ücret verilmesi konularında ayrımcılık yapıldığını gözlemlemektedir. Taraf Devletler kadınlara karşı her alanda ayrımcılığın engellenmesi için, örneğin özel sektörde, eğitim alanında, siyasi faaliyetlerde, yerleşim yeri sağlanması, mal ve hizmet sağlanmasında, kadınlara karşı özel aktörler tarafından gerçekleştirilen ayrımcılığı engellemek için gerekli tedbirlerin alınmasında temel bir rol oynamalıdır. Taraf Devlet raporları alınan tedbirlere ve belirtilen şekilde ayrımcılık mağduru olanların sahip olduğu hak arama yollarına dair bilgi vermemelidir.

32. 27. madde çerçevesinde, azınlık mensuplarının sahip olduğu dilsel, kültürel ve dinsel haklardan, yasalar önünde eşitlik de dahil olmak üzere, kadınların da eşit şekilde yararlanması herhangi bir Devlet, grup veya birey tarafından engellenemez. Devletler raporlarında, bir azınlığın mensuplarına yönelik olan ve kadınların Sözleşme ile korunan haklarını zedeleyici sonuçlar doğurabilecek yasama faaliyetleri ve idari faaliyetler (başvuru No. 24/1977, *Lovelace – Kanada*, Temmuz 1981 tarihli karar) ve erkek ve kadınların Sözleşme'deki bütün medeni ve siyasi haklardan eşit şekilde yararlanması için alınan tedbirler veya alınması düşünülen tedbirlere ilişkin bilgi vermeli-dir. Benzer şekilde Taraf Devletler, azınlık grupları içerisinde kadın haklarını etkileyecek kültürel veya dini uygulamalar karşısında alınan tedbirleri de belirtmelidir. Taraf Devletler, raporlarında kadınların mensubu oldukları toplumların kültürel hayatına katkılarından da bahsetmelidir.